

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СЛУЖБОВЦІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ

ДІДЕНКО Олена Миколаївна - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0002-6376-1160>

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.6>

У статті визначено суть контролю за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України як діяльності, яку спрямовано на своєчасне виявлення та ліквідацію факторів, що заважають ефективному здійсненню функцій ДБР, унеможливаючи забезпечення належного рівня публічних інтересів. Зауважено, що контроль за діяльністю службовців органів ДБР можна поділити на види на підставі кількох підстав. Наголошено, що згідно з чинним законодавством України залежно від суб'єкта контролю його поділяють на державний, самоврядний (представницький), громадський та міжнародний. Кожен з цих видів контролю поділяється на види.

Залежно від характеру зав'язків між контролюючим суб'єктом та підконтрольним виділено зовнішній та внутрішній контроль. Залежно від специфіки суспільних відносин, щодо яких здійснюється контроль виділено: фінансовий контроль; контроль, за застосуванням законодавства про запобігання та протидію корупції; статистичний контроль; господарський контроль. Залежно від тривалості контролю виділено: постійний контроль; тимчасовий контроль; періодичний контроль; разовий контроль. Залежно від стадії діяльності, що підлягає контролю, виділено такі види контролю: попередній, поточний і наступний. Наводиться поділ контролю за діяльністю службовців органів ДБР на гласний і негласний; документальний і фактичний. За кількісним складом суб'єктів контролю – одноосібний і колективний. Залежно

від представництва – представниками одного відомства, органу, організації або представниками декількох.

Контроль за діяльністю службовців органів ДБР також може бути систематизований з урахуванням різних критеріїв, таких як: вид правоохоронного органу; спрямованість правоохоронних заходів (нагляд за досудовим розслідуванням, дізнанням, оперативно-розшуковою роботою, розшуком злочинців, збереженням громадського порядку та забезпеченням громадської безпеки; адміністративні практики, соціально-правовий захист правоохоронців і інше); місце проведення контролю (у межах органу Національної поліції або поза її територією); регулярність контролю (плановий або неплановий); методи реєстрації контрольного процесу (автоматизований або ручний). Виділено й інші види контролю за діяльністю службовців органів Державного бюро розслідувань України.

Ключові слова: публічна служба, контроль, заборони, правоохоронний орган, Державне бюро розслідувань України.

Постановка проблеми

Важливість дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України є одним з пріоритетів публічної служби, і ця теза не вимагає додаткового обґрунтування. Інституційний та правовий механізм контролю за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України нині відповідає сучасним

суспільним відносинам та управління, яку впроваджували в останні роки, з моменту створення ДБР.

Службовці органів Державного бюро розслідувань України піддаються впливу різноманітних факторів, що можуть чинити вплив на них та зобов'язані дотримуватися обмежень. Це, серед іншого, передбачає застосування ефективного контролю щодо дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України.

Умови воєнного стану, нестабільності, недосконалої законодавства та недостатньої взаємодії публічних органів влади та громадянського суспільства роблять актуальним вивчення контролю як ключового аспекту забезпечення дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанню організації та діяльності Державного бюро розслідувань були присвячені наукові праці таких учених, як: Л.І. Аркуша, Н.М. Бакаянова, Р.В. Гребя, О.В. Ільченко, І.М. Коропатнік, В.І. Литвиненко, М.С. Моїсєєв, М.А. Микитюк, О.М. Музичук, О.О. Павлюк, М.А. Погорецький, Є.Д. Скулиш, В.А. Тимошенко, С.В. Телешев, Г.О. Усатий, В.І. Цимбалюк, І.В. Цюприк та ін.

Метою статті є встановлення та правовий аналіз видів контролю за діяльністю службовців органів державного бюро розслідувань України.

Виклад основного матеріалу

Контроль за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України є діяльністю, яку спрямовано на своєчасне виявлення та ліквідацію факторів, що заважають ефективному здійсненню функцій ДБР, унеможливаючи забезпечення належного рівня публічних інтересів.

Суть контролю полягає в дотриманні законності у конкретно визначених суспільних відносинах у нашому випадку за учас-

ті службовців органів Державного бюро розслідувань України. Контроль за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України опосередковує якість їх функціонування. Контроль у широкому розумінні є діяльністю щодо забезпечення відповідності функціонування діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України як суб'єкта владних повноважень закону. Серед специфікацій використання терміну «контроль» нами обрано наступну, – це система спостережень та перевірок та засіб забезпечення законності.

У процесі здійснення контролю за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України набувається і досліджується об'єктивна інформація про стан дотримання законності, виявляються і припиняються факти порушення чинного законодавства, встановлюються причини та умови, що сприяли вчиненню порушень законодавства, здійснюється діяльність щодо недопущення нових порушень і шкідливих наслідків, виявлення осіб винних у порушенні законодавства України та інших спрямувань діяльність. Основною метою контролю за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів Державного бюро розслідувань України є виявлення порушень таких обмежень, їх своєчасне припинення і недопущення повторення [1, с. 3–6].

Градація контролю за діяльністю службовців органів ДБР на види здійснюється на підставі кількох підстав.

Залежно від суб'єкта контролю:

– державний. Наприклад, нагляд за дотриманням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів [2, ст. 29],

– самоврядний (представницький);

– громадський. З метою забезпечення прозорості та введення цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань формується Рада громадського контролю, що складається з 15 осіб і формується на основі конкурсу, проведеного від-

крито та прозоро. До складу Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань не можуть включатися:

1) особи, які мають повноваження на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які обіймали посади працівників правоохоронних органів протягом попередніх двох років (незалежно від тривалості);

3) особи, родичі яких були працівниками Державного бюро розслідувань протягом попередніх двох років (незалежно від тривалості).

– міжнародний.

Державний контроль має підвиди, зокрема, парламентський; президентський; урядовий; контроль міністерств, служб, агентств, інспекцій, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом (Національне агентство України з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів тощо); контроль органів прокуратури та інших правоохоронних органів (Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України); контроль місцевих державних адміністрацій та інших місцевих органів влади; судовий контроль.

Залежно від характеру зав'язків між контролюючим суб'єктом та підконтрольним:

– зовнішній (щодо непідпорядкованих суб'єктів); зокрема, Закон України «Про Державне бюро розслідувань» передбачає здійснення контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правоохоронної діяльності. Директор Державного бюро розслідувань інформує Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України з основних питань діяльності Державного бюро розслідувань та його підрозділів, про виконання покладених на них завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина [2, ч. 1, 2 ст. 23];

– внутрішній контроль (щодо підпорядкованих суб'єктів). З метою попередження

та виявлення порушень у діяльності працівників Державного бюро розслідувань, як частини центрального апарату, а також його територіальних управлінь, діє система внутрішнього контролю. Підрозділи внутрішнього контролю територіальних управлінь підпорядковані керівнику відповідного підрозділу внутрішнього контролю у центральному апараті Державного бюро розслідувань. Обов'язки підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань включають запобігання правопорушенням з боку працівників відповідно до законів «Про запобігання корупції» та «Про державну службу», контроль за дотриманням етичних норм, перевірки на добросовісність та моніторинг стилю життя працівників. Підрозділ внутрішнього контролю також здійснює службове розслідування, консультує працівників щодо етичної поведінки та захищає тих, хто повідомляє про протиправні дії чи бездіяльність інших працівників [2, ч. 1, 2 ст. 23].

Залежно від специфіки суспільних відносин, щодо яких здійснюється контроль:

– фінансовий контроль;

– контроль за застосуванням законодавства про запобігання та протидію корупції;

– статистичний. Наприклад, письмовий звіт про діяльність Державного бюро розслідувань повинен містити інформацію про статистичні дані про результати діяльності. Щороку до 15 лютого Державне бюро розслідувань подає Президенту України та Верховній Раді України письмовий звіт про діяльність ДБР за попередній рік;

– господарський. Звіт Державного бюро розслідувань надається для висновку Раді громадського контролю при Державному бюро розслідувань, яка розглядає його упродовж 10 днів з дня надання. Звіт Державного бюро розслідувань подається до відповідних державних органів та оприлюднюється разом із висновком Ради громадського контролю у разі його затвердження у встановлений строк..

Залежно від тривалості контролю: постійний контроль; тимчасовий контроль; періодичний контроль; разовий контроль.

Залежно від стадії діяльності, що підлягає контролю:

– попередній контроль. Зокрема, до прийняття на роботу в ДБР працівники піддаються психофізіологічному дослідженню, що включає в себе використання поліграфа. Психофізіологічне дослідження з використанням поліграфа передбачає безпечне опитування особи за допомогою комп'ютерного технічного засобу, спроектованого для реєстрації психофізіологічних реакцій. Під час процедури аналізується динаміка вказаних реакцій особи на психологічні стимули у вигляді запитань, предметів, схем, фотографій та інших, що дозволяє виявити симуляцію. Результати психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа не можуть служити підставою для відмови у прийнятті особи на роботу; вони використовуються тільки як інформація ймовірного характеру під час співбесіди, сприяючи у формуванні оцінки працівника. Відмова кандидата від участі в психофізіологічному дослідженні з використанням поліграфа є підставою для відхилення його кандидатури.

Ще одним видом попереднього контролю є те, що конкурсна комісія при відборі кандидатів на службу в ДБР відбирає із загального числа кандидатів осіб, з якими проводить на своєму засіданні співбесіду, та осіб, щодо яких проводиться спеціальна перевірка, передбачена Законом України «Про запобігання корупції», і перевірка, передбачена Законом України «Про очищення влади» [2, ч. 8 ст. 11]. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується НАЗК, проводиться спеціальна перевірка суб'єкта [3, ст. 56].

До попереднього контролю також відноситься порядок проведення відкритого конкурсу на зайняття посад працівників Державного бюро розслідувань. Цей Порядок визначає правові та організаційні засади проведення відкритого конкурсу на зайняття посад працівників Державного

бюро розслідувань, принципи та умови відбору для призначення на посади в Державному бюро розслідувань, внесення суб'єкту призначення за результатами Конкурсу подання про призначення кандидата на посаду в ДБР [4];

– поточний контроль, (не рідше одного разу щорічно під час виконання службових обов'язків в Державному бюро розслідувань працівники піддаються психофізіологічному дослідженню, що включає в себе використання поліграфа);

– наступний контроль (після здійснення діяльності, наприклад, подання декларації про доходи після звільнення зі служби в ДБР).

Крім того, виділяють гласний та негласний контроль.

Контроль за діяльністю службовців органів ДБР може бути документальним (аналіз документів) та фактичним (наочний візуальний аналіз). За кількісним складом суб'єктів контролю – одноосібний та колективний. Залежно від представництва – представниками одного відомства, органу, організації або представниками декількох.

Контроль за діяльністю службовців органів ДБР також може бути систематизований з урахуванням різних критеріїв, таких як:

- 1) вид правоохоронного органу;
- 2) спрямованість правоохоронних заходів (нагляд за досудовим розслідуванням, дізнанням, оперативно-розшуковою роботою, розшуком злочинців, збереженням громадського порядку та забезпеченням громадської безпеки; адміністративні практики, соціально-правовий захист правоохоронців і інше);
- 3) місце проведення контролю (у межах органу Національної поліції або поза їхньою територією);
- 4) регулярність контролю (плановий або неплановий);
- 5) методи реєстрації контрольного процесу (автоматизований або ручний).

Підсумовуючи аналіз класифікації контролю за діяльністю службовців органів ДБР, важливо відзначити, що кожен з вищезазначених критеріїв має своє місце і обґрунтування, оскільки він дозволяє глибоко

ше зрозуміти його природу та особливості [5, с. 93–96].

Відмітимо, що відкритість у діяльності ДБР є умовою для здійснення контролю за діяльністю службовців органів ДБР. Державне бюро розслідувань систематично публікує інформацію щодо своєї роботи через різні медіа, на своєму офіційному вебсайті та за допомогою інших засобів інформаційного спілкування з метою активного і регулярного взаємодії з громадськістю.

При прийнятті на роботу до ДБР, а також з дати введення Правил у дію (для чинних працівників ДБР) кожен працівник ДБР зобов'язаний ознайомитися із вимогами Правил та підписати відповідне повідомлення, яке долучається до особової справи працівника ДБР [6, п. 1.5]. Тобто контроль виражається у фіксації того, що працівник ДБР поінформований про правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань і зобов'язується їх виконувати. Таким чином підвищується відповідальність.

Працівникам ДБР слід дотримуватися принципів етичної поведінки, встановлених Правилами професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, а також поважати загальновизнані норми моралі. Вони повинні стежити за власною репутацією, проявляти повагу до честі та гідності інших службових та посадових осіб, а також громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Працівники ДБР повинні утримуватись від будь-яких дій, заяв чи вчинків, які можуть компрометувати їх самих, їхніх колег чи інших осіб, з якими вони взаємодіють, а також можуть зашкодити репутації ДБР чи держави [6, п. 1.6]. Дотримання вимог професійної етики працівників Державного бюро розслідувань оцінюється та враховується їхнім керівництвом як обов'язковий елемент трудової та службової дисципліни. Керівники структурних підрозділів ДБР та директори територіальних управлінь ДБР, а також їхні заступники, у випадку виявлення або отримання повідомлення про порушення чи недотримання Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань підпорядкованими працівни-

ками, у межах їхньої компетенції, згідно з законодавством, повинні негайно прийняти заходи для припинення виявленого порушення та усунення його наслідків. Крім того, вони зобов'язані негайно інформувати підрозділ внутрішнього контролю про такі факти. Внутрішній контроль є одним із видів контролю за діяльністю службовців органів ДБР.

З метою вирішення питань застосування дисциплінарних санкцій до працівників Державного бюро розслідувань утворюється Дисциплінарна комісія, склад якої складається з п'яти осіб. Три члени комісії визначаються Радою громадського контролю при Державному бюро розслідувань. Структура та принципи функціонування Дисциплінарної комісії затверджуються Директором Державного бюро розслідувань. Дисциплінарна комісія складає висновки про наявність або відсутність дисциплінарного порушення з боку працівника Державного бюро розслідувань та визначає підстави для його підведення під дисциплінарну відповідальність, вказуючи рекомендований вид дисциплінарного покарання.

Підставами для підведення працівника Державного бюро розслідувань під дисциплінарну відповідальність є:

- невиконання або неналежне виконання службових обов'язків;
- незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, яка стала відомою працівнику у зв'язку із виконанням його повноважень;
- перевищення службових повноважень, якщо таке перевищення не становить склад кримінального чи адміністративного правопорушення;
- публічні висловлювання, які порушують презумпцію невинуватості;
- негативні результати перевірки на добросовісність або м
- порушення правил професійної етики;
- використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб;
- інші підстави, передбачені Законом України «Про державну службу» для працівників Державного бюро розслідувань,

які є державними службовцями, Дисциплінарним статутом Національної поліції України для працівників Державного бюро розслідувань, які є особами рядового і начальницького складу, та Кодексом законів про працю України [2, ст. 25].

Досить цікаво, що з метою запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка, що не повинне бути прийнятий у зв'язку з антикорупційними обмеженнями та визначення порядку поводження з ними в статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено зобов'язання невідкладно вжити таких заходів: 1) відмовитися від пропозиції; 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників; 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [3, ч 1 ст. 24]. Тобто визначений порядок є не просто теоретичною конструкцією, а вимогою Закону.

Антикорупційний контроль за дотриманням обмежень у діяльності службовців органів ДБР охоплює зобов'язання, якщо такий службовець, виявив у своєму службовому приміщенні чи отримав майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, він зобов'язаний письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу чи установи ДБР. Керівник інформується невідкладно, але не пізніше одного робочого дня. У випадку наявності в службовців органів ДБР сумнівів щодо можливості одержання ними подарунка, вони мають право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до Національного агентства з питань запобігання корупції, яке надає відповідне роз'яснення [3, ч 5 ст. 24].

Висновки

З метою ефективного контролю за діяльністю службовців Державного бюро розслідувань України передбачено різні

види контролю, які спрямовані на забезпечення високого ступеня відповідальності та дотримання законності у їхній роботі. Основні види контролю розглянуто у цій статті.

Література

1. Ківалов С.В. Контроль як напрям діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Правове життя сучасної України. У 3 т. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса. Гельветика, 2020. Т. 2. С. 3–6.

2. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://dbf.gov.ua/poryadok-provedennya-vidkritogo-konkursu-na-zaynyattya-posad-pracivnikiv-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-iz-zminami> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

4. Порядок проведення відкритого конкурсу на зайняття посад працівників Державного бюро розслідувань (зі змінами). Офіційний сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbf.gov.ua/poryadok-provedennya-vidkritogo-konkursu-na-zaynyattya-posad-pracivnikiv-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-iz-zminami>

5. Музичук О.М. Щодо класифікації контролю за діяльністю Національної поліції. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.). Харків. ХНУВС. 2022. Т. 2. С. 93–96.

6. Про введення в дію Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань : Наказ Державного бюро розслідувань від 16 січня 2021 року № 30. Офіційний сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbf.gov.ua/assets/files/kodeks-etiki/doc015.PDF>

**CONCEPTS AND TYPES OF
CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF
OFFICIALS OF THE STATE BUREAU OF
INVESTIGATIONS OF UKRAINE**

The article defines the essence of control over the observance of restrictions in the activities of employees of the State Bureau of Investigation of Ukraine as an activity aimed at the timely identification and elimination of factors that interfere with the effective implementation of the functions of the SBI, making it impossible to ensure the appropriate level of public interests. It is noted that the control over the activities of the employees of the SBI bodies can be divided into types on the basis of several grounds. It is emphasized that according to the current legislation of Ukraine, depending on the subject of control, it is divided into state, self-governing (representative), public and international. Each of these types of control is divided into types.

Depending on the nature of the relationship between the controlling entity and the controlled entity, external and internal control are distinguished. Depending on the specifics of social relations over which control is carried out, the following are distinguished: financial control; control over the application of the legislation on the prevention and combating of corruption; statistical control; economic control. Depending on the duration of control, the following are distinguished:

permanent control; temporary control; periodic control; one-time control. Depending on the stage of the activity subject to control, the following are distinguished: previous control, current control, subsequent control. It is divided into vowel and non-vowel controls. Control over the activities of the employees of the SBI bodies can be documentary and factual. According to the quantitative composition of subjects of control – individual and collective. Depending on the representation – representatives of one department, body, organization or representatives of several.

Control over the activities of the employees of the SBI bodies can also be systematized taking into account various criteria, such as: type of law enforcement body; the direction of law enforcement measures (supervision of pre-trial investigation, inquiry, investigative work, search for criminals, preservation of public order and provision of public safety; administrative practices, social and legal protection of law enforcement officers, etc.); place of control (within the National Police body or outside their territory); regularity of control (planned or unplanned); methods of registration of the control process (automated or manual). Other types of control over the activities of officials of the State Bureau of Investigation of Ukraine are also highlighted.

Keywords: *public service, control, bans, law enforcement agency, State Bureau of Investigation of Ukraine.*